

UTÓSZÓ

A TANULMÁNY- ÉS CIKKÍRÓ

A tanulmányíró Szenteleky Kornél az 1920-as évek végén, főképpen pedig az 1930-as évek elején tanulmányaiban és cikkeiben fokozatosan irodalompolitikai nézeteinek változásáról ad hírt. *A Mi Irodalmunk*, majd a *Kalangya* szerkesztésével a vajdasági magyar irodalom kérdései felé fordul, nem kis mértékben az Erdélyből feléje áramló transzszilvanizmus hatása alatt. Ebben Makkai Sándor útmutatását követi, és ő is kész a maga revíziójának végrehajtására az erdélyi püspök a *Magunk revíziója* című frásának hatása alatt. A maga problémáira ismert ebben a Makkai-könyvben, hiszen azt olvasta ki belőle, hogy „mindent revízió alá kell tennünk, gondolatvilágunkat, féltett előítéleteinket, hitünket, elképzeléseinket, nevelési elveinket”, és azt a tapasztalatot szűrte le, hogy „önnön erőnkől kell megteremtünk új életformánkat, mert csak így remélhetjük, hogy az új lehetőségek között élni fogunk tudni”. Ennek a gondolkodásmódnak a végállomása az *Ákácok alatt* című antológiájának előszava, amelyben a helyi színek alkotói elvének meghirdetésével a vajdasági írók figyelmét világuk és koruk problémáinak ábrázolására akarta ösztönözni. Nem véletlen az sem, hogy kritikáiban elszaporodnak a vajdasági írók könyveiről írott kritikái, de feltűnő, hogy külföldön megjelent könyvekben a világproblémákra keres feleletet. Tartósan azonban a vajdasági magyar irodalom kérdései foglalkoztatják, hiszen Csuka Zoltán verseskönyvének még a borítójáról is jegyzetet ír, halvány jelét adva egykori intenzív képzőművészeti érdeklődésének: előszót ír Balázs G. Árpád Ady-mappájához, és Van Loon Rembrandt-könyvről ír recenziót. Ha a magyar irodalomról szól, frásainak központi műfaja a nekrológ. Meggyászolja Szini Gyulát, Ambrus Zoltánt, a szívéhez oly közelálló „testvérét”, Kuncz Aladárt, a vajdaságiak közül pedig Kováts Antalt és Milkó Izidort. Nyilván pedagógiai céllal ír a múlt magyar irodalmáról: egy Kazinczyesszé és Arany-tanulmány, valamint Harsányi Zsolt Madách-regényének kritikája ennek a legszebb bizonyítéka. Minden megnyilatko-

zásában ott az önvallomása is. Ahogy Kazinczy Ferencet láttatta, mintha legintimebb meggyőződését vetette volna papírra: „Kazinczy munkásságában csodálatos az a szinte tökéletesnek mondható harmónia, amely világpolgári eszméit és lobogó fajszeretétét összehangolta. Az ő élete és munkássága még ma is példaképe lehet a kultúra vezető személyiségeinek, az ő elvei és elgondolásai még ma is frissek és időszerűek . . . A szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit éppoly tisztán értelmezte, mint általában a nyugatosságot, az európai műveltséget.”

Élete utolsó három évének központi gondolata a vajdasági magyar irodalom megszervezése. Ezt szolgálják *A Mi Irodalmunk* programírási szinte hétről hétre, polémiái, a dubrovniki PEN-kongresszusnak tulajdonított jelentőség, hogy azon a vajdasági magyar irodalom is képviseltesse magát, s azt szerette volna, ha az ő frói vannak ott, végső fokon pedig novellaantológiának egyengeti az utat. A lehetőségeket mérlegelte, a kötelességeket pedig hirdette. Antológiáját sok nehézség árán tudta csak megjelentetni, hiszen gondolkodásában munkatársai a válláig sem értek fel, s főképpen fontos volt számára az antológia előszavaként megjelent programírása, amelynek az volt a feladata, hogy esztétikai és irodalompolitikai talapzatra állítsa vajdasági magyar íróitársait. Ezt a tanulmányát egészíti ki a Havas Emillel folytatott vitában a választanulmánya, melyben már nem a tudós esztéta, hanem az irodalompolitikus áll ki a maga hitte irodalmi igaza mellett. De hogy eddig eljusson, meg kellett írnia a *Bácska mint művészi és szellemi egység* című 1932-es tanulmányát, amelyben már az *Ákácok alatt*ban kifejtendőket készíti elő.

Az írások számát tekintve legtermékenyebb korszaka volt a halála előtti három esztendő, mint aki sürgősen mindent el akar végezni, amit célul tűzött maga elé: még egyszer felmutatja az „erdélyi példát”, Herceg János tehetsége előtt egyengeti az utat, és utolsó, már el nem hangzott, tehát posztumusz felszólalásában a vajdasági magyar irodalom védelmére kel, hogy így is példát mutasson.

A DRÁMAÍRÓ

A drámaíró Szenteleky Kornél nem volt az érdeklődés közép-pontjában. Szövegeinek legtöbbje a *Bácsmegyei Napló*ban jelent meg, csupán *A fény felgyűl és ellobog* íródott nagyobb ambícióval, amelynek különnyomata is készült a *Vajdasági Írás* kiadásában, míg a *Jakab álma* kéziratban maradt. Egyfelvonásos drámái, annak ellenére, hogy Szenteleky nem volt drámaírói tehetség, formai változatoságot mutatnak, és erősen kötődnek az 1920-as években frott novelláihoz. Az elvont, allegorikus előadásmódhoz társítja a drámai formát, kivéve a *Műkedvelők* című egyfelvonásosát, amely „reális” a többi elvont kísérletezéseihez viszonyítva, amelyekben – miként az *Aki eljő, s aki elmegyben írja* – „Idő és hely bizonytalan meg lényegtelen”. Az is feltűnő, hogy drámai szövegeiben engedelmeskedik leginkább a groteszk ábrázolásmód vonzásának, hiszen nemcsak a kimondottan pantomim *Szerda előtt* című játéka az, hanem a pantomimhoz közelálló *Aki eljő, s aki elmegy* című is, míg a *Jakab álma* a népszínmű paródiájaként is olvasható. Legnagyobb ambícióval írta *A fény felgyűl és ellobog* című, Madách és az expresszionista XX. századi világirodalom ihlető hatása alatt frott, ugyancsak elvont drámáját. A szövege ugyan 1929-ben jelent meg, de vannak utalások, melyek szerint már 1927-ben kész volt. Inkább olvasmány, semmint színpadi előadásra alkalmas drámai szöveg ez a tizennégy képből álló alkotás, hiszen főhőse is absztrakt ember, neve Kereső János. Szenteleky egy új ember akarásainak expresszionista-szimbolista felfogású születés- és haláltörténetét dramatizálta, amelyben a gondolatiság az uralkodó vonás.

BORI Imre